

Корекційна програма з просторового орієнтування для дітей з глибокими порушеннями зору 1-го – 4-го класів

Пояснювальна записка

Особливості психофізичного розвитку незрячих дітей та дітей з глибокими порушеннями зору вимагають специфічної організації змісту освіти. Спеціально організоване навчання сприяє формуванню життєвих компетентностей у дітей з глибокими порушеннями зору.

Пропонована програма містить комплексну систему навчання спеціальних умінь і навичок, цілеспрямовану на формування у незрячих молодших школярів компенсаторних способів діяльності одночасно з корекцією первинних і вторинних відхилень розвитку для забезпечення оптимальної інтеграції у сучасні умови життєдіяльності.

Програма побудована за концентричним принципом, який передбачає збільшення обсягу та ускладнення змісту матеріалу в кожному класі з урахуванням вікових та психологічних особливостей розвитку незрячих дітей. Програма забезпечує науковість, систематичність і послідовність формування в учнів знань та умінь, має практичну спрямованість. Її зміст зорієнтовано на оволодіння у певній послідовності сенсорними, розумовими та практичними операціями, прийомами, діями, що є основою для формування соціальних компетенцій у дітей з глибокими порушеннями зору.

Важкі порушення сенсорної сфери у незрячих дітей та дітей з глибокими порушеннями зору, впливають на їх розвиток, вносять своєрідність у процес навчання та життєдіяльності. Характерний для незрячих дітей та дітей з глибокими порушеннями зору вербалізм уявлень призводить до формального заучування та викладу знань, набутих з комунікативного оточення та інформаційних джерел. Нечіткість, уповільненість, вузькість сприйняття обумовлюють труднощі впізнавання, розрізнення предметів і явищ довкілля, їх форм, характерних зовнішніх ознак тощо. Недорозвиненість тактильних відчуттів, загальної й дрібної моторики спричиняє неточність координованих рухів, уповільнення виконання дій, труднощі в орієнтуванні.

У зв'язку з цим формування спеціальних умінь та навичок можливе лише за наявності індивідуального підходу до кожної незрячої дитини з урахуванням характеру її дефекту, особливостей особистості та набутого досвіду життя.

Основними завданнями корекційних занять є наступні:

- розвиток дрібної моторики;
- розвиток загальної моторики;
- розвиток уявлень про предмети та явища оточуючого простору;
- орієнтування на власному тілі;
- орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля);
- орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця, транспорт);
- розвиток готовності збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик, залишковий зір) до навчання просторового орієнтування.

Тема, зміст навчального матеріалу програми, завдання, навчальні досягнення, вправи базуються, з одного боку, на врахуванні цих складових на основі загальноосвітніх предметів початкової школи; з іншого – є суто специфічним, притаманним лише незрячим дітям. Досягнення кінцевої мети – розвитку вмінь і навичок самостійної роботи і орієнтації у просторі молодших школярів – можливе лише при узгодженій роботі вчителя і вихователя. Програма є орієнтиром для корекційної роботи вчителя і не прив'язана до учбового плану.

Програмою передбачено розвиток індивідуальних можливостей учня – від орієнтації на власному тілі, через засвоєння дрібної моторики, геометричних форм, уявлень про простір класу та інших приміщень загального користування до локомоцій (пересування) у великому замкненому просторі; від початкових рухів і дій під керівництвом вчителя до максимальної самостійності при пересуванні у відкритому просторі, пізнавальної діяльності в цілому.

Розгляд конкретних тем вчитель вибирає довільно, в залежності від конкретних результатів кожного учня.

Успішне засвоєння матеріалу передбачає постійне закріплення сформованих навичок і включення у заняття різноманітних завдань і вправ, пов'язаних з раніше вивченим. З метою підтримання у незрячих дітей інтересу до навчання, заняття слід проводити в ігровій формі, використовуючи при цьому посібники, іграшки та дидактичні ігри, натуральні об'єкти доступні для сприйняття незрячих.

Особлива роль відводиться вправам, які сприяють розвитку у дітей з глибокими порушеннями зору просторових уявлень, розширенню знань про предмети та явища довкілля, вправам з практичним змістом.

Значне місце займають екскурсії, практичні заняття, дидактичні ігри з використанням інтерактивних технологій. Оволодіння спеціальними вміннями та навичками полегшує соціально-психологічну адаптацію дітей з глибокими порушеннями зору до сучасних умов життя.

У кінці кожного року навчання слід проводити підсумкові заняття, де учні демонструють свої успіхи, а вчитель виявляє їхні утруднення і визначає перспективи роботи на наступний рік.

1-й клас

Тема	Зміст навчального матеріалу	Завдання	Вправи
1	2	3	4
1. Дрібна моторика	Розвиток дрібної моторики. Зміцнення пальців рук, розвиток координації пальців, підготовка руки до письма і читання рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля). Викладання мозаїки. Надівання кілець на стрижень піраміди; розрізнення кілець піраміди за розмірами у послідовності зменшення. Ознайомлення з різними видами природних матеріалів (метал, папір, гума, пластмаса, дерево, каміння тощо). Робота з пластиліном, папером, дротом та іншими	Розвивати уміння викладати, нанизувати, шнурувати, зав'язувати. Розширення уявлень про види природних матеріалів та їх властивості. Формувати вміння розпізнавати та розрізняти на дотик співставлення деяких ознак предметів за формою, температурою, характером поверхні, матеріалом (папір, тканина, дерево, метал, пластмаса тощо). Розвиток дотикової чутливості та дотикового сприймання. Розвиток аналізу. Координація дій пальців обох рук. Зміцнення м'язів пальців обох	Гра «Чарівна торбинка». У торбинці знаходяться різні кульки. Впізнай і назви кульку, з якого матеріалу вона зроблена (з металу, гуми, пластмаси чи дерева). Гра «Що у тебе у портфелі?» Обстеження предметів захоплюючими рухами долоні, пальцями. Гра «Що намальовано?» Читання рельєфних малюнків та співвідношення їх із предметами, за допомогою дотику. Гра «Зашнуруй черевички».

	<p>пластичними матеріалами. Вигинання з м'якого дроту різних геометричних фігур. Сортуння намиста за розміром. Нанизування намиста на дріт.</p> <p>Розвиток виконавчих і контрольних дій обох рук.</p>	<p>рук. Розвиток уявлень про властивості різних матеріалів. Розвиток просторових уявлень. Уточнення і використання просторових уявлень.</p> <p>Оволодіння практичними навичками для успішного письма на брайлівському приладі.</p> <p>Формування виконавчих і контрольних дій на основі дотикового сприймання.</p> <p>Поєднання в роботі рук виконавчих і контрольних дій.</p> <p>Розвиток пам'яті, уваги, лексичного запасу. Розвиток залишкового зору.</p>	<p>Дитину просять показати, як правильно зашнурувати черевика.</p> <p>Гра «Ліплення». Вчитель пропонує дитині зліпити з пластиліну колобка, зайчика або якийсь овоч чи фрукт.</p>
<p>2. Загальна моторика</p>	<p>Розвиток загальної моторики.</p> <p>Формування правильної пози і жестів під час обстеження предметів та орієнтування. Знайомство з тростиною.</p>	<p>Розвивати фізичні навички, сприяти укріпленню м'язового апарату дитини. Розвивати вміння ходити і бігати, узгоджуючи рухи рук і ніг, зберігати рівновагу на обмеженій площі опори, вчити ходити парами, в колоні.</p> <p>Формувати правильну позу в положенні стоячи, сидячи за столом, в кріслі, під час ходьби, під час пересування і дій з іграшками</p> <p>Ознайомлення з</p>	<p>Гра «Спіймай м'яч і кинь мені». Під час цієї гри за допомогою правильної пози і жестів дитина ловить м'яч і кидає його вам.</p> <p>Гра «Знайди м'ячик». Дитині пропонується пройти прямо, повернутися, нагнувшись, присісти, знайти м'ячик.</p> <p>Вправи на ознайомлення дитини з тростиною. Показати дитині як правильно тримати тростину, як нею</p>

		тростиною (правильний захват і утримання, техніка безпеки під час користування нею). Формувати правильні жести, що вказують напрям. Розвиток дотикового сприймання. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору.	користуватися.
3. Уявлення про предмети та явища оточуючого простору	Розвиток уявлень про предмети та явища оточуючого простору. Розуміння та оперування основними поняттями простору та орієнтування в ньому. Ознайомлення з натуральними предметами різної форми і розміру чи їх муляжами (яблуко, груша, слива, вишня, помідор, картопля, буряк, морква, огірок). Ліплення їх з пластиліну. Обстеження опудал та об'ємних іграшок різних тварин і птахів (корови, собаки, кота, зайця, білки, їжака, миші, голуба, ворони). Ознайомлення з геометричними фігурами та	Формувати уявлення про предмети та явища оточуючого простору (квартиру, кімнату, школу, клас): іграшки, геометричні фігури, меблі, посуд, одяг; формувати навички обстеження цих предметів; навчати користуватися ними в практичній діяльності й під час просторового орієнтування; співвідносити реальні предмети з їх моделями, кольоровим зображенням. Збагачення конкретного сенсорного досвіду і утворення та розширення понять про натуральні предмети (овочі, фрукти, тварини, птахи). Оволодіння навичками предметної діяльності та їх розвиток.	Гра «Хто або що це?». За допомогою обстеження опудал та об'ємних іграшок впізнати хто або що це за тварина, птах чи іграшка. Завдання: дитина повинна назвати по пам'яті предмети, які наповнюють її кімнату, описати їх; назвати, які улюблені іграшки є в її ігровій кімнаті і де вони знаходяться; знайти в класі предмет, у якого була б спинка, сидіння і чотири ніжки; де знаходиться шкільна шафа в класі, назвати предмети, які її наповнюють; які ще дитина знає предмети, що наповнюють її клас. Гра «Фрукт чи овоч». Учень бере по черзі овоч або фрукт і

	<p>тілами (кубиками, пірамідами, кільцями, циліндрами, м'ячами, кругами, трикутниками, прямокутниками, квадратами тощо). Способи обстеження предметів, розміщених у класі та їх взаємне розташування. Предмети класного приміщення: столи чи парти, стільці, шафи, їх призначення та характерні ознаки, вікна.</p>	<p>Опанування деякими способами дотикового обстеження та порівняння різних фігур. Конкретизація уявлень про ознаки та властивості деяких геометричних фігур і тіл. Розвиток рухових можливостей та координації рук, координації пальців. Розвиток пам'яті, мови, лексичного запасу. Розвиток рухів та координації рук, переміщення геометричних тіл у просторі. Збагачення дотикового, чуттєвого досвіду, конкретизація уявлень та закріплення їх у словах, збагачення понять. Розвиток дотикової чутливості пальців, дотикового сприймання, координації залишкового зору та рук.</p>	<p>називає правильну відповідь. Так само можна програти в гру «Тварина чи птах». За допомогою обстеження макета учень називає правильну відповідь.</p>
<p>4. Орієнтування на власному тілі</p>	<p>Орієнтування на власному тілі. Знайомство і назва різних частин тіла і обличчя. Визначення парних органів. Визначення і формування елементарних просторових</p>	<p>Формування уявлень про розміщення частин тіла та обличчя, про їх просторове розташування. Уточнення, розміщення і назва частин власного тіла та закріплення їх у</p>	<p>Назви і покажи частини свого тіла і обличчя. «Де у тебе голова, де ноги, руки, груди, спина, ніс, очі, губи, вуха тощо». Виконай вправи: «Де у тебе</p>

	понять.	слові. Формування вмінь правильно розрізняти і називати частини свого тіла та обличчя. Конкретизація уявлень про розташування частин свого тіла і обличчя відповідними просторовими термінами: права, ліва, верхня, нижня, передня, задня, справа, зліва, зверху, знизу, спереду, позаду. Конкретизація елементарних просторових уявлень та формування понять про них. Розвиток координації рухів.	знаходиться живіт, а де спина? Спереду чи позаду?»; «Назви та покажи парні частини тіла та обличчя»; «Візьми прапорець в праву руку і покажи ним наліво, направо, вгору, вниз»; «Доторкнись правою рукою до лівої ноги»; «Вдар по м'ячику лівою ногою» тощо.
5. Орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля)	Орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля). Правильна посадка і дотримання порядку на робочому місці. Орієнтування на робочому місці. Ознайомлення з інструментами і приладами для рельєфного малювання.	Розвиток дотикового сприймання. Розвиток просторових уявлень. Формувати елементарні навички орієнтування за столом під час їжі та навчально-ігрової діяльності; на індивідуальному фланелеграфі, на приладі для рельєфно-крапкового письма шрифтом Брайля, на аркуші паперу, під час рельєфного малювання, в книжці під час розгляду ілюстрацій. Оволодіння практичними навичками для успішного письма на брайлівському приладі. Розвиток мови і пам'яті.	Правила поведінки за столом. Орієнтування на поверхні стола. Читання рельєфних малюнків та співвідношення їх із предметами, за допомогою дотику. Дидактична гра «Що намальовано?» Дидактична гра: «Зафарбовування малюнка за контуром». Орієнтування в шестикрапці за допомогою грифеля.

<p>6. Орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця, транспорт)</p>	<p>Орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця, транспорт). Прийоми обстеження приміщення. Знаходження опорних орієнтирів. Розвиток взаємодії та партнерства при пересуванні парами. Правила безпеки при орієнтації у замкненому та відкритому просторі.</p>	<p>Розвиток дотикового сприймання. Розвиток просторових уявлень. Розвиток навичок обстеження незнайомого приміщення. Застосування та розвиток компенсаторних прийомів обстеження замкнутого простору – використання довжини руки, рахування кроків, застосування слуху. Розширення предметних уявлень. Конкретизація предметних та просторових образів. Збагачення лексичного запасу. Розширення чуттєвого досвіду. Початкове формування навичок самостійного обстеження. Розвиток пам'яті, уваги та уяви. Формування і розвиток навичок самостійно пересуватися у приміщеннях постійного користування – класі, коридорі, туалеті, спальній кімнаті, їдальні. Прищеплення вмінь та навичок техніки безпеки при самостійному пересуванні. Розвиток дотику, слуху, залишкового зору і нюху при</p>	<p>Орієнтація в класній кімнаті, спальні, їдальні. Вивчення класної кімнати, опочивальні, місць загального користування. Вивчення маршруту: «клас – їдальня», «клас – опочивальня», «клас – туалет». Самостійне, безпечно пересування, за цими маршрутами. Дидактичні ігри: «А у нас вдома», «Мій клас». Ознайомлення з правилами безпечного пересування в приміщенні та сходами. Дидактичні ігри: «Як знайти доріжку?», «Що зліва, що справа?», «Де ти знаходишся?» Правила поведінки в транспорті. Сюжетно-рольова гра «Ми – пасажери». Правила переходу вулиці. Світлофор. Практична робота: «Перехід через вулицю». Словесний опис маршруту «Дорога до школи». Екскурсія на зупинку</p>
---	---	--	--

		<p>визначенні та користуванні вказаними орієнтирами.</p> <p>Формування вмінь рухатися у колоні один за одним. Розвиток уваги та відчуття безпечної дистанції.</p> <p>Вміння рухатися, повертатися у потрібному напрямку і темпі, зупинятися по сигналу вчителя.</p> <p>Виховання взаєморозуміння між партнерами у парі при зміні характеристик руху.</p> <p>Розрізнення на слух різних звуків. Розвиток дотику ніг. Розвиток предметних і просторових уявлень. Розвиток вестибулярного апарату.</p> <p>Оволодіння правилами безпеки при орієнтації у замкненому та відкритому просторі.</p> <p>Розширення уявлень про приміщення різного функціонального призначення.</p>	<p>тролейбуса.</p> <p>Ознайомлення з правилами орієнтування в незнайомому приміщенні.</p> <p>Відвідування лялькового театру.</p> <p>Дидактична гра: «Де я живу?»</p> <p>Ознайомлення з маршрутом до зоопарку. Прогулянка з батьками.</p>
<p>7. Готовність збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик,</p>	<p>Розвиток готовності збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик, залишковий зір) до навчання просторового орієнтування. Вміння</p>	<p>Формування уявлень розрізняти на дотик (долонею, пальцями рук, підшвами ніг) деякі властивості оточуючих предметів; впізнавати і локалізувати голоси знайомих</p>	<p>Виконайте завдання: за допомогою залишкового зору діти повинні викласти фігури за кольором та по черзі в рядок так, щоб спочатку був лише</p>

<p>залишковий зір) до навчання просторового орієнтування</p>	<p>застосовувати збережені аналізатори під час орієнтування. Розвиток слухового і нюхового, дотикового сприймання та залишкового зору.</p>	<p>людей, впізнання деяких домашніх тварин і птахів за їх голосами; розпізнавати за запахом їжу, кабінет лікаря, їдальню. Формувати вміння впізнавати предмети знайомого простору з допомогою залишкового зору, вчити виділяти зорові ознаки предметів, що наповнюють знайомий простір (колір, форма, розмір), сприймати добре знайомі предмети в контрастному кольоровому зображенні. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору. Розвиток пам'яті, уваги та уяви.</p>	<p>трикутник синього кольору, за ним – круг червоного кольору, потім квадрат зеленого кольору. Дидактична гра «Що під ногами?» Вправи на визначення матеріалу за якістю: гладенька, шорстка, м'яка, тверда. Гра «Розпізнавання голосів тварин та пташок». Прослухайте записи голосів тварин і пташок, впізнайте, які тварини і пташки прийшли до нас в гості. Назвіть їх. Гра «Впізнати за запахом». Вчитель роздає дітям баночки з різними запахами, а діти повинні відгадати чим пахне.</p>
---	--	--	---

На кінець навчального року учень:

- оволодіває навичками дотикового обстеження предметів;
- має уявлення і вміє орієнтуватися в класі, на робочому місці, в приміщеннях постійного користування та на вулиці;
- оволодіває прийомами ручної праці, знаннями про деякі матеріали та їх властивості;
- користуватися засобами особистої гігієни, прибирання класу;
- оволодіває навичками самообслуговування та взаємодії з оточуючими;
- дотримується дисципліни на уроках, в ігровій діяльності, під час прогулянок та екскурсій;
- оволодіває навичками мовного спілкування та початкового обстеження оточуючого простору на полісенсорній основі;
- орієнтуватися в мікро- та макропросторі;
- ввічливо поводитися в класі, їдальні, в громадських місцях;
- орієнтуватися в часі і просторі.

2-й клас

Тема	Зміст навчального матеріалу	Завдання	Вправи
1	2	3	4
1. Дрібна моторика	<p>Розвиток дрібної моторики.</p> <p>Розвиток координації рук при читанні і письмі шрифтом Брайля.</p> <p>Робота з підручником.</p> <p>Поняття дзеркальності та симетрії. Робота з пластиліном, насінням (крупамі), папером, дротом та іншими пластичними матеріалами. Вигинання з м'якого дроту різних геометричних фігур.</p> <p>Сортування намиста за розміром.</p> <p>Розвиток виконавчих і контрольних дій обох рук.</p>	<p>Удосконалення навичок інструментального дотикового сприйняття за допомогою грифеля.</p> <p>Підвищення дотикової чутливості, зміцнення сили пальців. Розвиток дрібної моторики та координації рук. Розвивати уміння вкладати, нанизувати, шнурувати, зав'язувати. Формувати способи активного дотику (діти можуть пересуватися, обмацуючи руками стіни, шафи, парти), розрізнення і співставлення деяких ознак предметів за формою, температурою, характером поверхні, матеріалом (папір, тканина).</p> <p style="text-align: right;">Розвиток</p>	<p>Вправи з перебирання та сортування насіння, круп.</p> <p>Складання колекції насіння, кісточок лісових та садових рослин. Словесний опис садових рослин за формою, кольором, розміром, запахом, смаком.</p> <p>Дидактична гра «Який я плід?».</p> <p>Складання осіннього букета з листя дерев, квітів, трав. Гра «Нанизати намисто». В цій грі потрібно правильно і швидко за розміром нанизати на дріт намистинки. Дидактична гра «Чарівна торбинка».</p> <p>Читання випуклих та рельєфних малюнків.</p>

		<p>інструментальної чутливості та орієнтації. Розвиток точності дій. Розвиток виконавчих і контрольних дій обох рук. Розвиток уваги і уважності. Координація дій пальців обох рук. Зміцнення м'язів пальців обох рук. Розвиток уявлень про властивості різних матеріалів. Розвиток просторових уявлень. Уточнення і використання просторових уявлень. Оволодіння практичними навичками для успішного письма на брайлівському приладі. Формування виконавчих і контрольних дій на основі дотикового сприймання. Поєднання в роботі рук виконавчих і контрольних дій. Розвиток пам'яті, уваги, лексичного запасу. Розвиток залишкового зору.</p>	
2. Загальна моторика	<p>Розвиток загальної моторики. Формування правильної пози і жестів під час обстеження предметів та орієнтування. Знайомство з тростиною.</p>	<p>Розвивати фізичні навички, сприяти укріпленню м'язового апарату дитини. Розвивати уміння ходити і бігати, узгоджуючи рухи рук і ніг, зберігати рівновагу на</p>	<p>Розвивальні вправи уміння ходити і бігати, узгоджуючи рухи рук і ніг, зберігати рівновагу на обмеженій площі опори, вчити ходити парами, в</p>

	<p>Розвиток уявлень вміння ходити і бігати, узгоджуючи рухи рук і ніг, зберігати рівновагу на обмеженій площі опори, вчити ходити парами, в колоні.</p>	<p>обмеженій площі опори, вчити ходити парами, в колоні. Формувати правильну позу в положенні стоячи, сидячи за столом, в кріслі, під час ходьби, під час пересування і дій з іграшками Ознайомлення з тростиною (правильний захват і утримання, техніка безпеки під час користування нею). Формувати правильні жести, що вказують напрям. Розвиток дотикового сприймання. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору.</p>	<p>колоні. Гра «Спіймай м'яч і кинь мені». Під час цієї гри за допомогою правильної пози і жестів дитина ловить м'яч і кидає його вам; Гра «Вгору-вниз». В таку гру можна гратися як в школі, так і в приміщеннях де є сходи. За допомогою тростини спускатися і підніматися по сходах при цьому рахуючи сходинок, щоб було цікаво ними підніматися і спускатись (раз, два, три, чотири, п'ять тощо). Вправи на ознайомлення як правильно захвачувати і утримувати тростину, техніка безпеки під час користування нею.</p>
<p>3. Уявлення про предмети та явища оточуючого простору</p>	<p>Розвиток уявлень про предмети та явища оточуючого простору. Ознайомлення з геометричними фігурами та тілами (кубиками, пірамідами, кільцями, циліндрами, м'ячами, кругами,</p>	<p>Формування уявлень про геометричні фігури і тіла та їх трансформацію. Розширення і закріплення понять про геометричні фігури і тіла. Розвиток вмінь трансформування різних фігур. Опанування деякими способами</p>	<p>Вправи на: обстеження геометричних фігур та тіл (кубиків, пірамід, кілець, циліндрів, м'ячів, кругів, трикутників, прямокутників, квадратів тощо) за допомогою кисті рук (пальцевий, кистьовий та долонний способи);</p>

	<p>трикутниками, прямокутниками, квадратами тощо). Розширення уявлень про геометричні фігури і тіла та їх трансформацію.</p> <p>Розвиток уявлень про різні величини на основі дотикового та зорового (при збереженому зорі) сприймання. Розвиток уявлень про різні матеріали та їх властивості.</p>	<p>дотикового обстеження та порівняння різних фігур. Конкретизація уявлень про ознаки та властивості деяких геометричних фігур і тіл.</p> <p>Використання логічних прийомів порівняння.</p> <p>Розширення навичок роботи з різними матеріалами та засобами.</p> <p>Практичне застосування навичок вимірювальних дій.</p> <p>Застосування набутих знань про геометричні форми до предметів оточення.</p> <p>Знання про властивості і застосування різних матеріалів в житті людини.</p> <p>Розвиток аналітико-синтетичної діяльності.</p> <p>Розвиток пізнавальних інтересів, лексичного запасу.</p> <p>Розширення просторових уявлень.</p>	<p>обстеження предметів за сенсорними еталонами (колір, форма, розмір, величина, вага); групування предметів за певними ознаками; зіставлення предметів (за вагою, шириною, товщиною).</p> <p>Гра: «Хто швидше розбере та складе пірамідку».</p> <p>Гра: «Кинь м'ячик у кільце».</p> <p>Вправа: «Розклади вирізані фігурки по черзі в рядок так, щоб спочатку був лише прямокутник, за ним – круг, потім квадрат, а в кінці трикутник».</p>
<p>4. Орієнтування на власному тілі</p>	<p>Орієнтування на власному тілі. Розширення уявлень орієнтування на схемі тіла. Визначення розмірів власного тіла. Розвиток орієнтування на власному тілі та тілах інших</p>	<p>Формування уявлень про власне тіло та тіла інших людей, визначати парні органи.</p> <p>Застосування дотикових уявлень при розпізнаванні однокласників.</p> <p>Розвиток вміння орієнтуватися за</p>	<p>Гра «Визнач частину тіла за загадкою».</p> <p>Вправи: визнач різні сторони стосовно себе; покажи праву (ліву) руку; – скажи, що попереду тебе</p>

	<p>людей. Застосування вимірювальних приладів. Використання власних індивідуальних параметрів для вимірювання довколишніх предметів і просторової орієнтації.</p>	<p>напрямок від свого тіла – «на себе» та «від себе», правильно вживати слова «справа», «зліва», розрізняти просторовий напрямок і вміти показати напрямки: спереду-вперед, ззаду-назад, наліво-зліва, направо-справа, вгорі-внизу, навпроти; правильно вживати в мовленні прийменники <i>за, перед</i>. Розвиток навичок вимірювання в повсякденному житті. Перенос і застосування їх в видозмінених умовах. Розширення просторових уявлень. Розвиток пам'яті, уваги, лексичного запасу.</p>	<p>(ззаду, зверху, внизу); – покажи напрямки від себе: вперед-спереду, назад-позаду, направо-справа. Ігри: «Куди кинули м'яч?», «Знайди сусіда»; – визнач розташування предметів відносно себе – спереду, перед, за, позаду, зліва, вгорі. Гра «Знайди іграшку». Вправи на вимірювання простору за допомогою шагів. Гра «Скільки шагів від столу до стіни».</p>
<p>5. Орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля)</p>	<p>Орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля). Правильна посадка і дотримання порядку на робочому місці. Орієнтування на робочому місці. Ознайомлення з інструментами і приладами для рельєфного</p>	<p>Розвиток дотикового сприймання. Розвиток просторових уявлень орієнтування на парті. Розміщення на ній навчального приладдя. Орієнтування на брайлівській дошці у шестикрапці за допомогою грифеля. Формувати елементарні навички орієнтування за столом під час їжі та навчально-ігрової діяльності; на індивідуальному фланелеграфі, на приладі для рельєфно-крапкового</p>	<p>Правила поведінки за столом. Орієнтування на поверхні стола. Орієнтування на парті. Розміщення на ній навчального приладдя. Виконання вправ на брайлівській дошці у шестикрапці за допомогою грифеля. Вправи на орієнтування у книзі, тексті. Читання рельєфних малюнків та співвідношення їх із предметами, за допомогою</p>

	малювання.	письма шрифтом Брайля, на аркуші паперу, під час рельєфного малювання, в книжці під час розгляду ілюстрацій. Оволодіння практичними навичками для успішного письма на брайлівському приладі. Розвиток мови і пам'яті.	дотику. Дидактична гра «Що намальовано?» Дидактична гра: «Зафарбовування малюнка за контуром».
6. Орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця, транспорт)	Орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця, транспорт). Прийоми обстеження приміщення. Знаходження опорних орієнтирів. Правила безпеки при орієнтації у замкненому та відкритому просторі. Ознайомлення з моделями видів транспорту. Правила поведінки на вулиці. Використання і розвиток дотику на вулиці. Характеристика сезонних особливостей при орієнтації на вулиці.	Навчати за різними ознаками знаходити предмети побуту й найближчого оточення, їх положення в просторі, вказувати напрям пересування цих предметів в просторі. Формувати навички все ставити і класти на свої місця та навички безпечного пересування в просторі. Формувати часові поняття (день-ніч). Засвоєння і користування правилами поведінки. Розвиток збагачення уявлень про довкілля на полісенсорній основі. Формування основ цілісного сприймання світу. Формування уваги, уважності, збагачення лексичного запасу. Розвиток фізичної, пізнавальної	Орієнтація в класній кімнаті, спальні, їдальні. Вивчення класної кімнати, опочивальні, місць загального користування. Закріплення вивчення маршруту: «клас – їдальня», «клас – опочивальня», «клас – туалет». Самостійне, безпечне пересування, за цими маршрутами. Ознайомлення з правилами безпечного пересування в приміщенні та сходами. Дидактичні ігри: «Як знайти доріжку?», «Що зліва, що справа?», «Де ти знаходишся?» Правила поведінки в транспорті. Правила й прийоми посадки в транспорт (прийоми захисту й

		активності, самостійності, дисциплінованості.	<p>обходу перешкод на вулиці). Дидактична гра «На вулиці міста». Практичне заняття «Поїздка в міському транспорті». Визначення видів транспорту та напрямку руху за слухом. Правила переходу вулиці. Світлофор. Практична робота: «Перехід через вулицю». Екскурсія на зупинку тролейбуса. Ознайомлення з правилами орієнтування в незнайомому приміщенні. Екскурсія до найближчого парку. Оглядання, порівняння, співставлення дерев, кущів, трав (за допомогою залишкового зору, дотику, нюху тощо). Відвідування зоопарку. Прогулянка з батьками.</p>
7. Готовність збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик, залишковий)	Розвиток готовності збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик, залишковий зір) до навчання просторового орієнтування. Розвиток готовності	Формування уявлень розрізняти на дотик (долонею, пальцями рук, підошвами ніг) деякі властивості оточуючих предметів; впізнавати і локалізувати голоси знайомих людей, впізнання деяких	<p>Сортування фруктів, овочів за завданням учителя. Дидактична гра «Впізнай за смаком». Дидактичні ігри: «Що так пахне?», «Впізнай за формою»,</p>

<p>зір) до навчання просторового орієнтування</p>	<p>збережених аналізаторів до сприйняття ознак та властивостей оточуючого світу та орієнтування у ньому. Вміння застосовувати збережені аналізатори під час орієнтування. Розвиток слухового і нюхового, дотикового сприймання та залишкового зору. Розпізнавання вуличних шумів. Застосування нюху на вулиці.</p>	<p>домашніх тварин і птахів за їх голосами; розпізнавати за запахом їжу, кабінет лікаря, їдальню. Формувати вміння впізнавати предмети знайомого простору з допомогою залишкового зору, вчити виділяти зорові ознаки предметів, що наповнюють знайомий простір (колір, форма, розмір), сприймати добре знайомі предмети в контрастному кольоровому зображенні. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору. Розвиток пам'яті, уваги та уяви. Розвиток слухової, нюхової, дотикової чутливості.</p>	<p>«Вибери з поданих фруктів кислі, солодкі». «Що це за предмет?», «Впізнай за запахом». Вгадай на дотик: дидактична гра «Що під ногами?». Ігри: «Знайди своє місце за столом», «Що у нас на сніданок?». Ігри: «Вгадай хто розмовляє?», «Який ти шум чуєш за вікном?».</p>
--	--	--	--

На кінець навчального року учень:

- самостійно орієнтується в школі, шкільному дворі, в класі та приміщеннях загального користування, знає порядок розміщення усіх приміщень на поверсі та у шкільному дворі;
- вільно орієнтується в закритому просторі, оцінює різні розміри, співвідносячи їх з власними антропометричними даними;
- знає різні геометричні фігури і тіла, вміє їх трансформувати;
- має поняття про різні меблі та їх функціональне призначення;
- вільно і самостійно користується одягом і взуттям;
- ознайомлений з правилами дорожнього руху, правилами поведінки в транспорті та на вулиці;
- знає різні види транспорту та розпізнає їх на звук;
- вільно орієнтується на території школи;

- орієнтується в групі дітей під керівництвом педагога, керуючись правилами і нормами поведінки, з використанням усіх збережених органів чуття;
- дотримується правил безпеки при орієнтації в приміщенні та на вулиці;
- дотримується правил культурної поведінки в місцях загального користування.

3-й клас

Тема	Зміст навчального матеріалу	Завдання	Вправи
1	2	3	4
1. Дрібна моторика	<p>Розвиток дрібної моторики.</p> <p>Розвиток дрібної моторики пальців.</p> <p>Розвиток дотикової чутливості.</p> <p>Розвиток м'язової чутливості.</p> <p>Розвиток координації рухів пальців і рук. Розвиток інструментального дотику.</p>	<p>Розвиток пам'яті. Розвиток моторних навичок, м'язової чутливості та координації рухів.</p> <p>Вдосконалення навичок дотикового обстеження предметів і малюнків. Усвідомлення відмінності між об'ємним предметом та його плоским зображенням. Конкретизація просторових уявлень. Розвиток швидкості і координації дій обох рук.</p> <p>Розвиток умінь і навичок інструментального дотику (розрізнення з використанням допоміжних інструментів: грифеля,</p>	<p>Вправи: складання гербарію з листя та гілок осіннього лісу; складання осіннього букета з листя дерев, квітів, трав; перебирання та сортування насіння, круп; складання колекції насіння, кісточок лісових та садових рослин.</p> <p>Дидактичні ігри: «У кожної гілочки – свої діточки», «У мене у садку достигли ...», «А у мене в городі вирости...».</p> <p>Вправи на виготовлення саморобок з лісових та садових рослин.</p> <p>«Читання» випуклих та</p>

		<p>дротини, голки, ложки, виделки). Зміцнення сили пальців і рук. Розвиток м'язової чутливості. Розвиток і закріплення сенсорних еталонів. Розвиток, конкретизація та застосування предметних уявлень в повсякденній навчальній та побутовій діяльності.</p>	<p>рельєфних малюнків. Конструювання предметів різної форми з різних деталей. Дидактична гра: «Впізнай за формою» (ложка чи виделка, голка чи дротик тощо). Пограйте в гру «Що цим предметом роблять?» Наприклад: вчитель показує і називає голку, а учень повинен відповісти, що голкою шиють.</p>
<p>2. Загальна моторика</p>	<p>Розвиток загальної моторики. Формування правильної пози і жестів під час обстеження предметів та орієнтування. Розвиток уявлень вміння ходити і бігати, узгоджуючи рухи рук і ніг, зберігати рівновагу на обмеженій площі опори. Закріплення вміння бігати, ходити парами, в колоні, по одному, в кругу, в шеренгу. Формування вмінь орієнтуватися за допомогою тростини. Види тростин та їх ознаки. Способи користування тростиною. Застосування тростини в орієнтації у</p>	<p>Розвивати фізичні навички, сприяти укріпленню м'язового апарату дитини. Розвивати вміння ходити і бігати, узгоджуючи рухи рук і ніг, зберігати рівновагу на обмеженій площі опори, вчити ходити парами, в колоні. Вчити тримати правильну поставу під час ходьби строем (парами, один за другим), під час самостійного пересування вздовж постійного орієнтира (стіни, перил сходів). Формувати правильні жести, що вказують напрям. Розвиток умінь користування тростиною. Розвиток і вдосконалення інструментального дотику.</p>	<p>Розвивальні вправи уміння ходити і бігати, узгоджуючи рухи рук і ніг, зберігати рівновагу на обмеженій площі опори, вчити ходити парами, в колоні, по одному, в кругу, в шеренгу. Гра «Візьми м'ячик і кинь». Під час цієї гри за допомогою правильної пози і жестів дитині пропонується пройти прямо, повернутися, нагнутися, присісти, взяти м'ячик і кинути. Ігри з м'ячем: «Вдар правою ногою по м'ячу», «Візьми м'яч в ліву руку, а правою рукою вибий його», «Кинь м'яч позаду</p>

	<p>приміщенні школи. Розвиток дотикового сприймання. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору.</p>	<p>Розвиток уваги та уважності. Вдосконалення правил поведінки і способів безпечного самостійного пересування на полісенсорній основі. Розвиток дотикового сприймання. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору.</p>	<p>себе» тощо. Вправи на правильну поставу під час ходьби з тростиною. За допомогою тростини дитині пропонується пройти прямо від стіни до вікна і назад. Закріплення вправ за допомогою гри «Вгору-вниз». За допомогою тростини спускатися і підніматися по сходах при цьому рахуючи сходинки, щоб було цікаво ними підніматися і спускатись (раз, два, три, чотири, п'ять тощо). Техніка безпеки під час користування тростиною. Практичне заняття: «Орієнтування в школі та на шкільному майданчику з тростиною».</p>
<p>3. Уявлення про предмети та явища оточуючого простору</p>	<p>Розвиток уявлень про предмети та явища оточуючого простору. Розвиток умінь трансформації геометричних фігур і тіл. Удосконалення роботи з вимірювальними приладами, інструментами.</p>	<p>Розширення уявлень про геометричні тіла і фігури та способи їх трансформації. Розвиток навичок креслення і вимірювання. Застосування набутих навичок вимірювання і оцінювання в повсякденній практиці з</p>	<p>Вправи на: обстеження геометричних фігур та тіл (кубиків, пірамід, кілець, циліндрів, м'ячів, кругів, трикутників, прямокутників, квадратів тощо) за допомогою кисті рук (пальцевий, кистьовий та долонний способи);</p>

	<p>Розвиток і застосування навичок вимірювання за допомогою антропометрії.</p> <p>Практичне застосування знань про геометричні фігури і тіла.</p> <p>Ознайомлення з моделями різних транспортних засобів.</p> <p>Розширене ознайомлення з природою, природними явищами.</p> <p>Розвиток пам'яті, уваги, уяви.</p>	<p>використанням антропометричних даних.</p> <p>Розширення уявлень про транспортні засоби та способи їх розпізнавання.</p> <p>Формувати уявлення про об'єкти, розташовані поряд зі школою: магазини, будинки, транспорт на вулицях. Ознайомити з тротуаром, проїзною частиною, перехрестям, світлофором.</p> <p>Розширити знання про природу, пори року, природні явища, доступні для сприймання сліпих дітей.</p>	<p>обстеження предметів за сенсорними еталонами (колір, форма, розмір, величина, вага); групування предметів за певними ознаками; зіставлення предметів (за вагою, шириною, товщиною).</p> <p>Читання рельєфних малюнків та співвідношення їх із предметами, за допомогою дотику. Вправи: за допомогою фланелеграфа та грифеля накреслити круг, трикутник, прямокутник, квадрат.</p> <p>Гра з кубиками. По черзі спершу лівою рукою, потім правою рукою покласти кубик на кубик.</p> <p>Гра: «Хто швидше розбере та складе пірамідку».</p> <p>Гра: «Кинь м'ячик у кільце».</p> <p>Вправи на вимірювання за допомогою антропометрії. За допомогою вчителя або дорослого діти вчаться правильно проводити вимірювання довжини тіла, використовуючи ростомір та зважування за допомогою</p>
--	---	--	--

			<p>медичних ваг. За допомогою макетів та об'ємних іграшок ознайомитися з моделями різних транспортних засобів та пограти в гру «Що це – автобус чи машина, потяг чи літак? Яка саме машина: пожежна чи швидка допомога, міліцейська чи може кран, або просто легкова або вантажівка?» Правила переходу вулиці. Практична робота: «Перехід через вулицю». Ознайомлення з тротуаром, проїзною частиною, перехрестям, світлофором. Практична робота: «Природа». Назвіть: які пори року ви знаєте? Які природні явища ви знаєте?</p>
<p>4. Орієнтування на власному тілі</p>	<p>Орієнтування на власному тілі. Володіння власним тілом. Конкретизація ознайомлення з власним тілом. Голова та органи на ній, їх функції. Тулуб і його частини. Кінцівки та їх ділянки. Конкретизація</p>	<p>Розвиток просторових уявлень, конкретизація поняття дзеркальність. Розуміння значення органів голови і їх ролі в житті. Уточнення поняття «відносність». Конкретизація уявлень про функції та значення частин тіла. Конкретизація і розширення</p>	<p>Назви і покажи частини тіла і обличчя, спочатку на собі, а потім на однокласнику: «Де у тебе голова, де ноги, руки, груди, спина, ніс, очі, губи, вуха тощо, а потім де у твого однокласника». Розкажи які їх функції.</p>

	уявлень про власне тіло і тіло людини. Розвиток опорно-рухового апарату. Розвиток вестибулярного апарату.	уявлень про будову тіла. Зміцнення м'язів опорно-рухового апарату. Розвиток координації рухів Розвиток відчуття мікропростору. Розвиток координації рухів та слуху. Вміння підтримувати рівновагу. Розвиток вестибулярного апарату. Конкретизація уявлень про функції та значення частин тіла.	Гра: «Частини тіла та їх роль у житті». Вчитель називає частину тіла, а учень повинен розказати яку роль в житті ця частина тіла виконує. Виконай вправи: «Де у тебе знаходиться живіт, а де спина? Спереду чи позаду?»; «Назви та покажи парні частини тіла та обличчя спочатку на собі, а потім на макеті ляльки».
5. Орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля)	Орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля). Правильна посадка і дотримання порядку на робочому місці. Орієнтування на робочому місці. Вдосконалення і поглиблення роботи зі схемами. Застосування схем в практичній роботі з просторової орієнтації. Ознайомлення з комп'ютером. Вивчення літер української плоскодрукованої абетки.	Розвиток та узагальнення просторових уявлень та відношень. Розвиток умінь вбачати в абстрактних символах конкретні об'єкти реального світу. Вербалізація чуттєвого досвіду. Розвиток практичних умінь орієнтуватися при зміні точки відліку. Встановлення зв'язку між брайлівськими та плоскодруканими літерами. Розвиток просторових уявлень та координації пальців. Розвиток абстрактного мислення. Розвиток пам'яті. Розвиток самостійності. Розвиток	Правила поведінки за столом. Орієнтування на поверхні стола. Орієнтування на парті. Розміщення на ній навчального приладдя. Практична робота: «Читання» випуклих та рельєфних малюнків, планів, схем. Застосування схем в практичній роботі з просторової орієнтації. Виконання вправ на брайлівській дошці у шестикрапці за допомогою грифеля. Вправи на орієнтування у книзі, тексті. Читання рельєфних малюнків та співвідношення їх

	<p>Основні складові комп'ютера. Робота зі звуковими програмами. Розвиток мови і пам'яті. Розвиток дотикового сприймання.</p>	<p>пізнавальних інтересів. Формувати поняття про ряди та стовпчики. Формувати просторові уявлення <i>зліва направо, зверху вниз</i>, використовувати в мікропросторі такі просторові поняття, як <i>верхній-нижній, лівий-правий кут, середина справа-зліва, середина вгорі-внизу</i>. Розвиток мови і пам'яті. Вчити словесно позначати просторові відношення предметів: <i>по діагоналі, позаду, збоку, за</i>.</p>	<p>із предметами, за допомогою дотику. Дидактична гра «Що намальовано?» Дидактична гра: «Зафарбовування малюнка за контуром». Практична робота: «Орієнтування на брайлівському приладі за допомогою грифеля при письмі». Вправи: як правильно писати зліва-направо чи з праваналіво? Вгорі чи внизу тощо. Вправи на ознайомлення з комп'ютером. Основні складові комп'ютера. Практична робота: «Вивчення літер української плоскодрукованої абетки». Робота зі звуковими програмами.</p>
<p>6. Орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця,</p>	<p>Орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця, транспорт). Розвиток умінь просторової орієнтації у приміщенні. Розміщення різних приміщень</p>	<p>Розширення і конкретизація уявлень про внутрішню будову школи. Розвиток самостійності при орієнтації. Розуміння відмінності між макетом і схемою, об'ємним та плоским зображенням. Розвиток</p>	<p>Орієнтація в школі, у шкільному дворі, на спортивному майданчику, в класній кімнаті, спальні, їдальні тощо. Вивчення школи та класної кімнати, місць загального користування.</p>

<p>транспорт)</p>	<p>школи. Знайомство з макетом школи, поняття схеми. Оцінювання і характеристики руху. Орієнтація у шкільному дворі, на спортивному майданчику. Правила поведінки на вулиці і у дворі. Правила вуличного руху. Користування тростиною у відкритому просторі. Розвиток інструментального дотику та слуху. Користування тростиною на вулиці. Ознайомлення і практичне використання громадського транспорту.</p>	<p>практичних навичок побудови і читання схем за особистими враженнями та усними інструкціями. Розрізнення за звуком динамічних характеристик об'єктів: напрямок, швидкість руху тощо. Контроль за власним рухом відносно різних об'єктів. Розвиток м'язово-суглобної чутливості. Розширення і конкретизація просторових уявлень. Закріплення і практичне застосування уявлень на схемах. Практичне застосування правил поведінки на вулиці. Розвиток уваги, уважності, розширення лексичного запасу. Розвиток полісенсорного сприймання оточення. Розвиток інструментального обстеження предметів довкілля. Розвиток уваги і уважності. Розширення уявлень про макростір. Перенос набутих навичок орієнтування в нові умови. Розвиток самостійності. Поглиблення знань про правила</p>	<p>Закріплення вивчення маршруту: «школа – шкільний двір», «клас – їдальня», «клас – опочивальня», «клас – туалет». Самостійне, безпечне пересування, за цими маршрутами. Практична робота: «Правила поведінки у шкільному дворі, на спортивному майданчику. Правила поведінки на вулиці і у дворі. Правила вуличного руху, в транспорті. Правила безпечного пересування в приміщенні та сходами». Дидактичні ігри: «Як знайти доріжку?», «Що зліва, що справа?», «Де ти знаходишся?» Практична робота: «Правила користування тростиною у відкритому просторі. Правила користування тростиною на вулиці». Практична робота: «Правила й прийоми посадки в транспорт (прийоми захисту й обходу перешкод на вулиці)». Дидактична гра «На вулиці</p>
--------------------------	---	---	--

		<p>дорожнього руху. Розвиток культури поведінки на вулиці та в громадських місцях.</p>	<p>міста». Практичне заняття: «Поїздка в міському транспорті». Правила переходу вулиці. Світлофор. Практична робота: «Перехід через вулицю». Екскурсія на зупинку трамвая. Екскурсія до метрополітену. Ознайомлення з правилами орієнтування в незнайомому приміщенні. Прогулянка з батьками.</p>
<p>7. Готовність збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик, залишковий зір) до навчання просторового орієнтування</p>	<p>Розвиток готовності збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик, залишковий зір) до навчання просторового орієнтування. Розвиток готовності збережених аналізаторів до сприйняття ознак та властивостей оточуючого світу та орієнтування у ньому. Вміння застосовувати збережені аналізатори під час орієнтування. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору. Розвиток пам'яті, уваги та уяви. Розвиток</p>	<p>Детально ознайомити дотиковим шляхом з різними позначеннями, мітками, способами зображення шляху. Навчати читати прості рельєфні малюнки, плани, схеми. Розвивати вміння розрізнити і співставляти поверхні матеріалів (різновиди тканин, дерево, скло). Вчити дотиково сприймати підшвами ніг асфальтованої і трав'яної доріжок. Знайомити з деякими рельєфними мітками на аркуші паперу (ялинка, кулька, будиночок, прапорець) і розпізнавати їх. Формувати вміння локалізувати</p>	<p>Вправи на ознайомлення дотиковим шляхом з різними позначеннями, мітками, способами зображення шляху. Практична робота: «Читання» випуклих та рельєфних малюнків, планів, схем. Виконайте завдання: за допомогою залишкового зору діти повинні викласти фігури за кольором та розміром по черзі в рядок так, щоб спочатку були лише трикутники зеленого кольору від більшого до меншого, за ним – прямокутники синього кольору</p>

	<p>слухової, нюхової, дотикової чутливості. Розпізнавання вуличних шумів, звуків природи. Розпізнавання запахів. Застосування нюху на вулиці.</p>	<p>нерухомі і рухомі джерела звука у вільному просторі, оцінювати віддаленість озвученого предмета (поняття <i>далеко-близько, ближче-далі</i>), впізнавати на слух деякі дії, які здійснює людина (відкривання дверей, удари в бубон та ін.). Вчити визначати за голосом емоційний стан близьких людей, впізнавати деякі звуки природи (шум вітру, дощу). Розвивати впізнавання і локалізацію звуків оточуючого простору (в школі, вдома), міських шумів: визначати за шумом автомашину, що наближається – вантажна чи легкова), повільно чи швидко рухається; типові звуки, що виникають під час наближення тролейбуса; визначати за звуком зупинки, відкривання і закривання дверей. Вчити визначати з допомогою нюху запахи, що зустрічаються в побуті (чаю, кави, хліба, парфумів, мила, зубної пасти та ін.). Навчати визначати за допомогою</p>	<p>від меншого до більшого, потім квадрати червоного кольору від більшого до меншого і круги жовтого кольору від меншого до більшого. Дидактична гра «Що під ногами?». Вправи на визначення матеріалу за якістю: гладенька, шорстка, м'яка, тверда. Вправи на визначення матеріалів за допомогою дотику пальців рук (різновиди тканин, дерево, скло). Сортування фруктів, овочів за завданням учителя. Дидактичні ігри: «Що так пахне?», «Впізнай за формою», «Вибери з поданих фруктів кислі, солодкі», «Впізнай за запахом». Гра «Впізнати за запахом». Вчитель роздає дітям баночки з різними запахами (чаю, кави, хліба, парфумів, мила, зубної пасти та ін., що зустрічається в побуті), а діти повинні відгадати чим пахне. Ігри: «Знайди своє місце за</p>
--	---	--	--

		<p>нюху запахи, що зустрічаються в оточуючому просторі (бензину, фарби, скошеної трави, парфумів тощо).</p> <p>Навчати розрізняти за допомогою залишкового зору предмети довкілля, формувати способи сприймання простору за допомогою збережених аналізаторів, оцінювання віддаленості предметів в просторі та їх зображення на малюнках (вище-нижче, віддаленість).</p> <p>Розширювати коло предметів замкненого простору, що сприймаються зоровим шляхом. Формувати вміння виділяти зорові ознаки цих предметів, впізнавати їх в контурному і силуетному зображенні.</p> <p>Навчати оцінювати зоровим шляхом віддаленість предметів у замкненому просторі та їх зображень на малюнках (перекриття одного предмета іншим).</p>	<p>столом», «Що у нас на сніданок?», «Впізнай за смаком».</p> <p>Практична робота: «З допомогою нюху назвіть які запахи ви зустріли в оточуючому просторі (бензину, фарби, запах скошеної трави, парфумів тощо)». Наприклад: якщо поруч пофарбований паркан, то який запах ви почувли?</p> <p>Гра «Розпізнавання голосів тварин та пташок».</p> <p>Прослухайте записи голосів тварин і пташок, впізнайте, які тварини і пташки прийшли до нас в гості. Назвіть їх.</p> <p>Ігри: «Вгадай хто розмовляє?», «Який ти шум чуєш за вікном? Дощ чи вітер?», «Що проїхало, автобус чи тролейбус?».</p> <p>Експерсії до парку, лісу. Гуляючи парком або лісом прислухайтеся уважно до звуків оточуючих вас і назвіть що це за звуки? Наприклад: почувши спів пташок, назвати що за</p>
--	--	---	--

			<p>пташка співає? Пограйте в гру «Який шум мене оточує?» Назвати декілька шумів, які оточують вас на вулиці. Практична робота: «Впізнання міських шумів: назвіть за шумом автомашину, що наближається – вантажна чи легкова), повільно чи швидко рухається; типові звуки, що виникають під час наближення тролейбуса; назвіть за звуком зупинки, відкривання і закривання дверей».</p>
--	--	--	--

На кінець навчального року учень:

- знає основні елементи будови тіла і правильно ним користується;
- вміє підтримувати рівновагу;
- координує рухи відносно звукових джерел;
- має розвинену дотикову чутливість, координацію пальців і достатню силу пальців і рук;
- має розвинену пам'ять, розуміє усні пояснення вчителя;
- користується в практичній діяльності схемами та картами, вміє читати і складати схеми;
- розуміє та застосовує необхідну символіку;
- має уявлення про сторони світу та застосовує ці уявлення на практиці;
- розпізнає рельєфні літери української абетки;
- має уявлення про деякі елементи комп'ютера, його клавіатуру та роботу з ПК;
- вміє користуватися тростиною в закритих приміщеннях та на вулиці;
- може обстежувати предмети за допомогою інструментального дотику;
- використовує в орієнтації всі збережені органи чуття;

- дотримується правил безпеки при орієнтації в приміщенні та на вулиці;
- дотримується правил культурної поведінки в місцях загального користування.

4-й клас

Тема	Зміст навчального матеріалу	Завдання	Вправи
1	2	3	4
1. Дрібна моторика	Розвиток дрібної моторики. Розвиток дрібної моторики пальців обох рук. Розвиток дотикової чутливості пальців. Зміцнення сили пальців і рук. Розвиток м'язової чутливості. Розвиток координації рухів пальців і рук. Удосконалення навичок інструментального дотикового сприйняття за допомогою грифеля. Закріплення інструментального дотику.	Розвиток пам'яті. Зміцнення сили пальців і рук. Розвиток моторних навичок, м'язової чутливості та координації рухів. Розвиток умінь користуватися в учбовій діяльності набутим чуттєвим досвідом. Розширення уявлень про об'ємні об'єкти та їх зображення на малюнках. Конкретизація просторових уявлень. Розвиток швидкості і координації дій обох рук. Розвиток самостійності і контролю при зміцненні м'язів пальців і рук. Розвиток і закріплення сенсорних еталонів. Розвиток, конкретизація та	Вправи на розвиток дрібної моторики та дотикової чутливості пальців обох рук. Вправи з паличками: виймання паличок із коробочки (по одній, дві, три, чотири і т.д.) по чергово правою і лівою руками, перекладати палички із однієї коробки в іншу, складання із паличок по пам'яті геометричних фігур тощо. Практична робота: «Аплікаційне ліплення (заповнення рельєфного малюнка пластиліном): підбір деталей-заготовок з пластиліну для накладання їх на певні

		<p>застосування предметних уявлень в повсякденній навчальній та побутовій діяльності. Обстеження предметів за допомогою кисті рук (пальцевий, кистьовий та долонний способи).</p> <p>Закріплення умінь і навичок інструментального дотику (розрізнення з використанням допоміжних інструментів: грифеля, дротини, голки, ложки, виделки).</p>	<p>частини малюнка, розмазування пластиліну до контурів рельєфного малюнка (огірок, морква, ріпка, грибок, квітка, яблуко, груша тощо)».</p> <p>Практична робота: «Складання гербарію з природного матеріалу».</p> <p>«Виготовлення аплікацій з природного матеріалу».</p> <p>Вправи на удосконалення навичок інструментального дотикового сприйняття за допомогою грифеля. Практична робота: «Закріплення інструментального дотику».</p>
2. Загальна моторика	<p>Розвиток загальної моторики.</p> <p>Формування правильної пози і жестів під час обстеження предметів та орієнтування. Закріплення вміння бігати, ходити.</p> <p>Закріплення вмінь орієнтуватися за допомогою тростини. Застосування тростини в орієнтації у приміщенні школи.</p> <p>Розвиток дотикового</p>	<p>Розвивати фізичні навички, сприяти укріпленню м'язового апарату дитини. Розвиток уваги та уважності.</p> <p>Вдосконалення правил поведінки і способів безпечного самостійного пересування на полісенсорній основі.</p> <p>Розвиток дотикового сприймання.</p> <p>Розвиток просторових уявлень.</p> <p>Розвиток залишкового зору.</p> <p>Формування правильної пози і</p>	<p>Вправи на закріплення розвивальних вправ: уміння ходити і бігати, узгоджуючи рухи рук і ніг, зберігати рівновагу на обмеженій площі опори, вчити ходити парами, в колоні, по одному, в колу, в шеренгу.</p> <p>Дидактичні ігри з м'ячом: «Кинь м'яч попереду себе», «Кинь м'яч в ліву сторону від себе», «Кинь м'яч в праву</p>

	<p>сприймання. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору.</p>	<p>жесту при обстеженні предметів. Закріпити навички легко і ритмічно ходити і бігати, зберігаючи правильну поставу, правильно виконувати всі вивчені види ходьби. Закріплювати вміння зберігати правильну позу при самостійній вільній ході в замкненому знайомому і незнайомому просторі, на вулицях міста у супроводі дорослого. Закріпити прийоми ходьби з тростиною (маятниковий, діагональний, прийоми протяжки і ковзання), підніматися і спускатися з тростиною по сходах, користуватися тростиною в будинках і приміщеннях, в транспорті, виявляти перешкоди з допомогою тростини.</p>	<p>сторону від себе», «Кинь м'яч позаду себе», «Візьми м'яч в ліву руку, а правою рукою вибий його», «Знайди м'яч і вдар по ньому лівою ногою» тощо.</p> <p>Практична робота: «Закріплення вмінь орієнтуватися за допомогою тростини». Вправи на застосування тростини в орієнтації у приміщенні школи. За допомогою тростини дитині пропонується пройти прямо від класу до їдальні і назад; від класу до спортзалу і назад тощо. Техніка безпеки під час користування тростиною.</p> <p>Практичне заняття: «Орієнтування в школі з тростиною».</p>
<p>3. Уявлення про предмети та явища оточуючого простору</p>	<p>Розвиток уявлень про предмети та явища оточуючого простору. Формування стереотипу дій, які забезпечують пізнання під час обстеження об'єкта, всіх його частин та ознак.</p>	<p>Розміщення предметів за всіма сенсорними еталонами. Порівняння предметів за суттєвими ознаками (дерева, кущі, трави). Систематизація предметів за місцем їх розташування,</p>	<p>Практична робота: «Порівняння предметів за суттєвими ознаками (дерева, кущі, трави)».</p> <p>Практична робота: «Обстеження геометричних фігур та тіл (кубиків, пірамід, кілець, циліндрів, м'ячів, кругів,</p>

	<p>Обстеження предметів за сенсорними еталонами (колір, форма, розмір, величина, вага). Обстеження предметів на полісенсорній основі (смак, нюх).</p> <p>Удосконалення умінь трансформації геометричних фігур і тіл. Закріплення роботи з вимірювальними приладами, інструментами.</p> <p>Розширене ознайомлення з моделями різних транспортних засобів. Розширене ознайомлення з природою, природними явищами.</p> <p>Розвиток пам'яті, уваги, уяви.</p> <p>Формування уявлень про предмети особистої гігієни та вміння користуватися ними.</p>	<p>функціональним призначенням і тимчасовою ознакою.</p> <p>Співвіднесення натуральних об'єктів із зображеннями на малюнках.</p> <p>Оглядання зразків природних матеріалів та співвіднесення з виробами, виконаними із них.</p> <p>Використання знайомих предметів у нових ситуаціях, у нових умовах.</p> <p>Дзеркальне відображення предметів, порівняння з дійсністю.</p> <p>Групування предметів за певними ознаками. Зіставлення предметів (за вагою, шириною, товщиною).</p> <p>Визначення контурів зображених предметів на малюнку.</p> <p>Закріплення уявлень про геометричні тіла і фігури та способи їх трансформації.</p> <p>Удосконалення навичок креслення і вимірювання. Розширення уявлень про транспортні засоби та способи їх розпізнавання.</p> <p>Удосконалення уявлень про об'єкти, розташовані поряд зі школою: магазини, будинки, транспорт на вулицях. Розширене</p>	<p>трикутників, прямокутників, квадратів тощо) за допомогою кисті рук (пальцевий, кистьовий та долонний способи);</p> <p>обстеження предметів за сенсорними еталонами (колір, форма, розмір, величина, вага);</p> <p>групування предметів за певними ознаками; зіставлення предметів (за вагою, шириною, товщиною)».</p> <p>Читання рельєфних малюнків та співвідношення їх із предметами, за допомогою дотику. Вправи: за допомогою фланелеграфа та грифеля накреслити круг, трикутник, прямокутник, квадрат.</p> <p>Гра з кубиками. По черзі спершу лівою рукою, потім правою рукою покласти кубик на кубик.</p> <p>Гра: «Кинь м'ячик у кільце».</p> <p>За допомогою макетів та об'ємних іграшок ознайомитися з моделями різних транспортних засобів та пограти в гру «Що це – автобус чи машина, потяг чи літак? Яка</p>
--	--	--	---

		<p>ознайомлення з тротуаром, проїзною частиною, перехрестям, світлофором.</p> <p>Розширити знання про природу, пори року, природні явища, доступні для сприймання сліпих дітей.</p> <p>Розвиток умінь здійснювати точні координовані рухи з предметами особистої гігієни.</p> <p>Формувати уявлення про деякі пам'ятні місця та пам'ятки архітектури рідного міста, навчати переносити в реальну дійсність уявлення про предмети, сформовані на основі використання моделей, макетів, рельєфних зображень, словесного опису.</p>	<p>саме машина: пожежна чи швидка допомога, міліцейська чи може кран, або просто легкова або вантажівка?»</p> <p>Практична робота: «Природа». Назвіть: які пори року ви знаєте? Які природні явища ви знаєте?</p> <p>Практична робота: «Вимірювання розмірів, визначення кількості».</p> <p>Закріплення Вправ на вимірювання за допомогою антропометрії. За допомогою вчителя або дорослого діти вчаться правильно проводити вимірювання довжини тіла, використовуючи ростомір та зважування за допомогою медичних ваг.</p> <p>Вправи на зображення одного предмета різними способами (ліплення, малювання, аплікація, вирізання).</p> <p>Збирання природних матеріалів для виготовлення дрібних виробів (саморобок).</p> <p>Практична робота: «Моделювання на папері за</p>
--	--	--	--

			<p>допомогою природного та неприродного матеріалу».</p> <p>Практична робота: «Робота з природним та неприродним матеріалом». Складання композицій із квітів. Складання натюрморту. Виготовлення браслета і намиста із природного матеріалу (горобина, жолуді та ін.).</p> <p>Гра: «Пошук помічників природи у парку». Дидактична гра «Зоологічне лото».</p> <p>Практична робота: «Вправи з визначення предметів за їх смаковими якостями».</p> <p>Знайомство з брайлівським годинником. Вправи на визначення часу доби.</p> <p>Прийоми користування милом із щіткою для рук. Догляд за очима. Користування гребінцем у повсякденному житті.</p> <p>Вправи з орієнтування на знаходження предметів особистої гігієни.</p> <p>Практична робота: «Вдосконалення дій з</p>
--	--	--	--

			предметами особистої гігієни на основі зорово-дотикової інформації».
4. Орієнтування на власному тілі	Орієнтування на власному тілі. Удосконалення навичок володіння власним тілом. Конкретизація уявлень про власне тіло і тіло людини. Розвиток опорно-рухового апарату. Розвиток вестибулярного апарату.	Розвиток просторових уявлень, конкретизація поняття дзеркальності. Конкретизація і розширення уявлень про будову тіла. Зміцнення м'язів опорно-рухового апарату. Розвиток координації рухів. Розвиток відчуття мікропростору. Розвиток координації рухів та слуху. Вміння підтримувати рівновагу. Розвиток вестибулярного апарату. Конкретизація уявлень про функції та значення частин тіла.	Закріплення вправ про володіння власним тілом. Практична робота: «Уявлення про власне тіло і тіло людини». Практичне завдання: «Частини тіла та їх роль у житті». Виконання вправ: «Де у тебе знаходиться живіт, а де спина? Спереду чи позаду?»; «Де у тебе голова, де ноги, руки, груди, спина, ніс, очі, губи, вуха тощо, а потім покажи на макеті ляльки»; «Назви та покажи парні частини тіла та обличчя спочатку на собі, а потім на макеті ляльки». Розкажи які їх функції.
5. Орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля)	Орієнтування в мікропросторі (за столом, на аркуші паперу, на приладі для письма шрифтом Брайля). Правильна посадка і дотримання порядку на робочому місці. Орієнтування	Навчати вільно та впевнено орієнтуватися на робочому місці, дошці, за столом, в книжці, зошиті, брайлівському приладі. Ознайомити з умовними позначками на рельєфних планах та вчити орієнтуватися в рельєфних планах і макетах	Правила поведінки за столом. Орієнтування на поверхні стола. Орієнтування на парті. Розміщення на ній навчального приладдя. Практична робота: «Читання» випуклих та рельєфних малюнків, планів, схем.

<p>письма шрифтом Брайля)</p>	<p>на робочому місці, дошці, за столом, в книжці, зошиті, брайлівському приладі. Вдосконалення і поглиблення роботи зі схемами. Застосування схем в практичній роботі з просторової орієнтації. Ознайомлення з комп'ютером. Закріплення вивчених літер української плоскодрукованої абетки. Робота з комп'ютером. Закріплення основних складових комп'ютера. Робота зі звуковими програмами. Розвиток мови і пам'яті. Розвиток дотикового сприймання.</p>	<p>замкненого і вільного простору. Навчати самостійно складати простий план замкненого і вільного простору за словесним описом. Розвиток самоконтролю. Розвиток координації роботи пальців. Розуміння і поглиблення причинно-наслідкових зв'язків. Розвиток уваги та пам'яті. Розвиток комунікативних можливостей. Розвиток пізнавальних можливостей та інтересів. Розширення просторових уявлень. Узагальнення просторових уявлень та відношень. Розвиток умінь вбачати в абстрактних символах конкретні об'єкти реального світу. Вербалізація чуттєвого досвіду. Закріплення практичних умінь орієнтуватися при зміні точки відліку. Встановлення зв'язку між брайлівськими та плоскодруктованими літерами. Розвиток абстрактного мислення.</p>	<p>Застосування схем в практичній роботі з просторової орієнтації. Виконання вправ на брайлівській дошці у шестикрапці за допомогою грифеля. Закріплення вправ на орієнтування у книзі, тексті. Читання рельєфних малюнків та співвідношення їх із предметами, за допомогою дотику. Дидактична гра «Що намальовано?» Дидактична гра: «Зафарбовування малюнка за контуром». Практична робота: «Орієнтування на брайлівському приладі за допомогою грифеля при письмі». Вправи на ознайомлення з комп'ютером. Практична робота: «Робота з комп'ютером». Закріплення основних складових комп'ютера. Практична робота: «Вивчення літер української плоскодрукованої абетки».</p>
--------------------------------------	---	---	--

		Розвиток пам'яті. Розвиток самостійності. Розвиток пізнавальних інтересів.	Розвиток пам'яті. Розвиток самостійності. Розвиток пізнавальних інтересів.	Закріплення вивчених літер української плоскодрукованої абетки. Практична робота: «Поняття про ради та стовпчики». Закріплення поняття про ряди та стовпчики. Практична робота: «Встановлення зв'язку між брайлівськими та плоскодрукованими літерами». Робота зі звуковими програмами.
6. Орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця, транспорт)	Орієнтування в макропросторі (кімната, школа, клас, вулиця, транспорт). Розвиток умінь просторової орієнтації у приміщенні. Оцінювання і характеристики руху. Орієнтація у шкільному дворі, на спортивному майданчику. Правила поведінки на вулиці і у дворі. Орієнтація за межами школи. Орієнтація на вулиці. Правила вуличного руху. Користування тростиною у відкритому просторі. Розвиток	Розширення і конкретизація уявлень про внутрішню будову школи. Розвиток самостійності при орієнтації. Розвиток і вдосконалення практичних навичок просторової орієнтації. Розвиток аналітико-синтетичних умінь та самоконтролю. Розвиток уяви, уваги, уважності, розширення лексичного запасу. Розвиток і використання набутих знань, умінь і навичок в нових умовах. Удосконалення техніки використання тростини при пересуванні на сходах, на	Розширення і конкретизація уявлень про внутрішню будову школи. Розвиток самостійності при орієнтації. Розвиток і вдосконалення практичних навичок просторової орієнтації. Розвиток аналітико-синтетичних умінь та самоконтролю. Розвиток уяви, уваги, уважності, розширення лексичного запасу. Розвиток і використання набутих знань, умінь і навичок в нових умовах. Удосконалення техніки використання тростини при пересуванні на сходах, на	Орієнтація в школі, у шкільному дворі, на спортивному майданчику, в класній кімнаті, спальні, їдальні. Закріплення вивчення школи та класної кімнати, опочивальні, місць загального користування. Практична робота: «Правила поведінки у шкільному дворі, на спортивному майданчику. Правила поведінки на вулиці і у дворі. Правила вуличного руху, в транспорті. Правила безпечного пересування в приміщенні та сходами. Правила поведінки в

	<p>інструментального дотику та слуху. Користування тростиною на вулиці. Орієнтація у транспорті. Ознайомлення і практичне використання громадського транспорту. Орієнтація у закладах громадського призначення.</p>	<p>ескалаторі. Поглиблення знань про правила дорожнього руху. Закріплення основних правил поведінки у громадському транспорті. Вироблення навичок переходу вулиці при наявності світлофору та без нього. Розрізнення за звуком динамічних характеристик об'єктів: напрямом, швидкість руху тощо. Контроль за власним рухом відносно різних об'єктів. Розвиток м'язово-суглобної чутливості. Правильна постава при самостійному пересуванні в замкненому незнайомому просторі, з використанням орієнтирів та збережених аналізаторів за характерними властивостями та ознаками предметів. Розвиток культури поведінки на вулиці та в громадських місцях. Розвиток і уявлення про види закладів громадського призначення. Розширення і конкретизація</p>	<p>громадських закладах». Дидактичні ігри: «Де ти знаходишся?», «Як пройти до громадського закладу?», «Як знайти доріжку?», «Що зліва, що справа?» тощо. Практична робота: «Правила користування тростиною у відкритому просторі. Правила користування тростиною на вулиці». Практична робота: «Правила й прийоми посадки в транспорт (прийоми захисту й обходу перешкод на вулиці)». Дидактична гра «На вулиці міста». Практичне заняття: «Поїздка в міському транспорті». Екскурсія на дитячу залізницю. Гра: «У поїзді». Правила переходу вулиці. Світлофор. Перехід вулиці, перехрестя (з озвученим та не озвученим сигналом) з дорослими. Практична робота: «Перехід через вулицю».</p>
--	---	--	--

		<p>просторових уявлень. Розвиток полісенсорного сприймання оточення.</p>	<p>Правила переходу вулиці на нерегульованому перехресті. Практична робота: «Культура поведінки під час ходьби вулицею». Екскурсії до магазину, до аптеки. Практична робота: «Вивчення схеми-маршруту до найближчих магазинів, супермаркетів». Практична робота: «Орієнтування у великих магазинах, супермаркетах, гіпермаркетах за допомогою збережених аналізаторів». Практична робота: «Прийоми пересування з тростиною на вулиці, в транспорті, в магазині». Екскурсії в кафе, до «Макдональдсу». Прогулянка до театру. Правила поведінки у театрі. Практична робота: «Культурна поведінка на вулиці та в громадських місцях». Ознайомлення з правилами орієнтування в незнайомому</p>
--	--	--	--

			<p>приміщенні. Практична робота: «Складання плану замкненого та вільного простору за словесним описом (їдальня, кафе)». Практична робота: Вивчення маршруту «Школа – аптека, школа – Макдональдс тощо».</p>
<p>7. Готовність збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик, залишковий зір) до навчання просторового орієнтування</p>	<p>Розвиток готовності збережених аналізаторів (слух, нюх, дотик, залишковий зір) до навчання просторового орієнтування. Розвиток готовності збережених аналізаторів до сприйняття ознак та властивостей оточуючого світу та орієнтування у ньому. Вміння застосовувати збережені аналізатори під час орієнтування. Розвиток просторових уявлень. Розвиток залишкового зору. Розвиток пам'яті, уваги та уяви. Розвиток слухової, нюхової, дотикової чутливості. Розпізнавання вуличних шумів, звуків природи. Розпізнавання</p>	<p>Навчати користуватися збереженими аналізаторами у просторовому орієнтуванні, використовувати характерні властивості і ознаки предметів (звуки, запахи, характер поверхні та ін.) як орієнтири. Детально ознайомити дотиковим шляхом з різними позначеннями, мітками, способами зображення шляху. Удосконалити навички читання простих рельєфних малюнків, планів, схем. Розвивати впізнавання і локалізацію звуків оточуючого простору (в школі, вдома), міських шумів; типові звуки, що виникають під час наближення транспорту; визначати за звуком зупинки, відкривання і закривання</p>	<p>Закріплення розвивальних вправ дотиковим шляхом з різними позначеннями, мітками, способами зображення шляху. Практична робота: «Закріплення читання випуклих та рельєфних малюнків, планів, схем». Практична робота: «Які звуки створюють природні явища в оточуючому світі?» Практична робота: «Які звуки чи туш в повсякденному житті?» Вправи на закріплення розпізнавання звуків та шумів оточуючого простору. Наприклад: почувши спів пташок, назвати що за пташка співає? Пограйте в гру «Який шум мене оточує?» Назвати</p>

	<p>запахів. Застосування нюху на вулиці та в приміщенні. Розвиток температурних відчуттів при сприйнятті на дотик.</p>	<p>дверей. Навчати визначати з допомогою нюху запахи, що зустрічаються в оточуючому просторі. Удосконалити навички розрізняти з допомогою залишкового зору предмети довкілля, формувати способи сприймання простору за допомогою збережених аналізаторів, оцінювання віддаленості предметів в просторі та їх зображення на малюнках. Розвиток температурних відчуттів при сприйнятті на дотик. Упізнавання та локалізація в просторі звуків. Формування просторових понять (праворуч, ліворуч, позаду, попереду та ін.).</p>	<p>декілька шумів, які оточують вас на вулиці. Практична робота: «Закріплення впізнавання міських шумів: назвіть за шумом автомашину, що наближається – вантажна чи легкова), повільно чи швидко рухається; типові звуки, що виникають під час наближення тролейбуса; назвіть за звуком зупинки, відкриття і закриття дверей». Практична робота: «З допомогою нюху назвіть які запахи ви зустріли в оточуючому просторі (бензину, фарби, запах скошеної трави, парфумів тощо)». Наприклад: якщо поруч АЗС, то який запах ви відчули? Дидактичні ігри: «Що так пахне?», «Впізнай за формою», «Впізнай за запахом», «Впізнай за смаком», «Вгадай хто розмовляє?», «Який ти шум чуєш?», «Що проїхало, автобус чи тролейбус?». Практична робота: «Які ви</p>
--	--	--	--

			предмети знаєте холодні на дотик, а які теплі?» Наприклад: металева кулька холодна, а м'яка іграшка тепла тощо.
--	--	--	---

На кінець навчального року учень:

- знає основні елементи будови тіла і правильно ним користується;
- вміє підтримувати рівновагу;
- координує рухи відносно звукових джерел;
- має розвинену дотикову чутливість, координацію пальців і достатню силу пальців і рук;
- має розвинену пам'ять, розуміє усні пояснення вчителя;
- користується в практичній діяльності схемами та картами, вміє читати і складати схеми;
- розуміє та застосовує необхідну символіку;
- вміє користуватися учбовим і побутовим приладдям;
- має уявлення про сторони світу та застосовує ці уявлення на практиці;
- розпізнає рельєфні літери української абетки;
- має уявлення про деякі елементи комп'ютера, його клавіатуру та роботу з ПК;
- вміє користуватися тростиною в закритих приміщеннях та на вулиці;
- може обстежувати предмети за допомогою інструментального дотику;
- використовує в орієнтації всі збережені органи чуття;
- дотримується правил безпеки при орієнтації в приміщенні та на вулиці.
- орієнтується на вулицях поблизу школи;
- володіє культурою спілкування;
- вміє оцінювати дорожню ситуацію на основі даних від усіх збережених органів чуття та використання аналітико-синтетичної діяльності;
- вміє застосовувати набуті знання і навички у нових дорожніх ситуаціях.

Програму підготувала: **Кондратенко С.В.**, молодший науковий співробітник відділу освіти дітей з порушеннями зору Інституту спеціальної педагогіки НАПН України.